

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

Satakuntaliitto pitää valtuustokausittain tehtävää ilmastosuunnitelman ajantasaisuuden tarkastelua hyvänä, jotta tarvittaessa suunnitelman muutostarpeisiin pystytään reagoimaan riittävän nopeasti.

Valtuustokausittain tapahtuva ilmastosuunnitelman ajantasaisuuden tarkastelu ja mahdollinen päivittäminen sitouttaa valtuuston kunnan ilmastotavoitteeseen ja lisää päättäjien ymmärrystä toimenpiteiden edellyttämistä taloudellisista satsauksista. Valtuustokausittain tapahtuva ilmastosuunnitelman päivittäminen on sidoksissa ehdotukseen, jonka mukaan kuntien ilmastosuunnitelma tulee huomioida kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa.

Ilmastosuunnitelman laatimisen resurssointi tulee olla riittävä ja sisältää suunnitelman, miten resurssit saadaan kohdistettua kuntiin niiden muut velvoitteet ja kuntatoimijoiden työmäärä huomioiden. Jos suunnitelma todetaan päivitettäväksi ajanmukaiseksi, päivivitysresurssitarve on laatimisvaihetta selvästi vähäisempi.

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

Satakuntaliitto pitää hyvänä kuntien ilmastosuunnitelmien yhdenmukaisuutta, joka voidaan varmistaa riittävän yksityiskohtaisella säädösmuotoilulla, ja jota täydentää tarkentava ohjeistus.

Vaikka kyseisessä pykälässä tavoitteena on määrittää vähimmäisvaatimukset ilmastosuunnitelmalle, osa kunnista saattaa kokea ne haasteellisina. Kunnan ilmastosuunnitelman toteutuksen ehtona on riittävä resurssointi ja rahoitus.

Satakuntaliitto pitää olennaisena, että kunta voi hakea ympäristöministeriöltä valtionavustusta ilmastosuunnitelman laatimista ja päivittämistä varten. Erityisen toivottavaa on, että pienet kunnat huomioitaisiin niiden lähtökohdista ja kunnille kohdistetaan riittävä rahoitus ja tuki laatia ja toteuttaa ilmastosuunnitelmaa.

Ilmastosuunnitelma laadinnan lisäksi myös olemassa olevan ilmastosuunnitelman tarvittavaan päivittämiseen tulee olla mahdollista hakea valtionavustusta jo valtuustokaudella 2021–2025.

Maakuntien liitot ovat keskeinen toimija, yhteistyön edistäjä ja myös tiedon tuottaja alueellisessa ilmastotyössä, joten myös maakuntien liitoille tulee olla mahdollisuus valtionavustuksen hakemiseen.

Lakiluonnoksessa ei ole säädetty ilmastosuunnitelman osallistumis- ja vuorovaikutusmenettelyistä. Lakiluonnoksen perustelujen mukaan ilmastosuunnitelma kattaisi kuntaorganisaation oman toiminnan ilmastomuutoksen hillintätoimien lisäksi kunnan päätösten vaikutukset asukkaiden ja sidosryhmien mahdollisuuksiin hillitä päästöjä omassa toiminnassaan. Tästä syystä suunnitelman laadinta tulisi perustua riittävään osallistumisprosessiin kunnan asukkaiden, yritysten, yhdistysten ja muiden sidosryhmien kanssa.

Kunnan ilmastosuunnitelman kokonaiskattavuuden varmistamiseksi sen on hyvä olla linjassa ilmastolain tavoitteiden kanssa (kansallinen hiilineutraaliustavoite 2035, nielujen vahvistamisen tavoite, päästövähennystavoitteet vuosille 2030, 2040 ja 2050 vuoden 1990 tasosta sekä ilmastomuutokseen sopeutumisen tavoite). Jos kuntien ilmastosuunnitelmista halutaan keskenään vertailukelpoisia, tulisi määritellä, mitä vertailuvuotta kuntien päästövähennystavoitteissa käytetään.

Päästöjen vähentämisen lisäksi kattavan ilmastotyön varmistamiseksi suunnitelmassa on aiheellista esittää tavoite nielujen vahvistamisesta ja esittää tavoite ja toimia ilmastomuutokseen sopeutumiseksi. Sopeutumissuunnitelman laatiminen voisi olla edellytyksenä ilmastosuunnitelman ensimmäisen päivityksen yhteydessä. Sopeutumissuunnitelman laatimisen hyötyjä alueellisella ja paikallisella tasolla olisi hyvä havainnollistaa nyt tehtyä enemmän lakiluonnoksen jatkovalmistelussa. Sopeutumissuunnitelman laatimiseen tulisi varata riittävä erillinen rahoitus, joka mahdollistaisi sen tekemisen hillintää koskevan suunnitelman kanssa samanaikaisesti. Rahoitus tulisi olla käytettävissä viimeistään seuraavan valtuustokauden (2025–2029) aikana.

Kunnille maksuttomien Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämien päästötietoja koskevien työkalujen käytön turvaamisen lisäksi on tarpeen kehittää ja ylläpitää työkaluja hiilinielutiedoista kunta- ja maakuntatasoilla. Kunnille on taattava riittävän kattavat pohjatiedot khk-päästöjen

kehityksestä, parhaista ilmastonmuutoksen hillinnän keinoista, hiilinieluista sekä kunnan alueelle kohdistuvista ilmastoriskeistä ja sopeutumistarpeista, jotta kuntien ilmastosuunnitelmassa voidaan huomioida kaikki tarpeelliset ilmastotyön osat.

Ilmastosuunnitelmien lähtökohtana tulee olla ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyys toteutuminen. Satakuntaliitto pitää siksi hyvänä, että kunnan ilmastosuunnitelma voitaisiin yhdistää tai se voisi olla osa muuta kunnan kestävyystoimenpidesuunnitelmaa. Tämä toki edellyttää, että laissa tarkoitetut ilmastosuunnitelman vaatimukset tulevat toisen suunnitelman yhteydessä tarkoituksenmukaisella tavalla toteutetuksi. Ilmastosuunnitelma voisi olla esim. osa ympäristöohjelmaa kuten lakiluonnoksen perusteluissa on todettu. Tämä voisi kannustaa kuntia huomioimaan ilmastosuunnitelman laatimisen yhteydessä muitakin ympäristöasioita, kuten kiertotaloutta tai luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Olennaisen tärkeää on, että kukin kunta voi rakentaa suunnitelmansa joustavasti omien tarpeidensa mukaan.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Satakuntaliitto pitää tärkeänä, että kunnat voivat tukeutua päästöseurannassa Suomen ympäristökeskuksen kuntakohtaiseen päästölaskentatyökaluun. Kuntien päästöjä vähentäviä toimia tulee tarkastella myös yhteisvaikutusten osalta ja huomioida, että taloudellisen vaikutusten merkitys ilmastovaikutusten kanssa on erityisesti pienissä kunnissa tärkeää.

Kunnilla on tarve helppokäyttöisiin laskureihin ja muihin apuvälineisiin vuosittaisen raportoinnin toteuttamiseksi. On tärkeää, että Suomen ympäristökeskuksen skenaariotyökalua kehitetään palvelemaan myös tätä tarvetta.

Suunnittelujärjestelmän tulisi kannustaa kuntia asettamaan kunnianhimoisia tavoitteita ja mahdollistaa omien ja toisten kuntien toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointia sen päästö- ja nielutavoitteeseen.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

Ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa on olennainen keino saada suunnitelma jalkautettua kuntatasolla, joten ehdotus on kannatettava. Samalla on hyvä kiinnittää huomiota, että kuntatasolla tarvitaan myös kuntapäätäjille kohdennettua ilmastojohtamisen koulutusta.

Kuntastrategiassa tulee kuntalain mukaan ottaa huomioon muun muassa elinympäristön kehittäminen. Koska ilmastonmuutos on perustavalla tavalla yhteiskuntaan ja ihmisiin vaikuttava ilmiö, olisi kannatettavaa, että kuntien ilmastosuunnitelmat sisältäisivät myös ilmastonmuutokseen

varautumis- ja sopeutumis suunnitelman. Tätä tukee myös kansallisen ilmastomuutokseen sopeutumis suunnitelman käynnissä oleva päivitystyö, jonka on määrä valmistua lakimuutoksen voimaantuloon mennessä.

Ilmastolain velvoite tulee tarkastella suhteessa kuntalakiin ja tarkastaa niiden yhdenmukaisuus. Ilmastotavoitteiden mahdollinen huomioiminen kuntastrategiassa voi sisältyä ilmastolain perusteluihin, mutta ei itse lakiin kirjattuna velvoitteena.

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

Kuntien ilmastosuunnitelmaselvityksessä (2022) todettiin, että maakuntien liitoille sopivat ilmastotyössä luontevasti tehtävät, jotka koskevat koko maakunnan aluetta tai maakunnalle merkittäviä toimialoja. Vaikka maakuntien liitoille ei esitysehdotuksessa asetetakaan ilmastosuunnitelman laatimisvelvoitetta, Satakuntaliitto pitää hyvänä, että lakiluonnosta valmisteltaessa on tunnistettu maakuntien liittojen mahdollinen yhteensovittava rooli, kun kunnat valmistelevat mahdollisia yhteisiä suunnitelmia.

Satakuntaliitto pitää tärkeänä, että rahoitusperiaatteen mukaisesti kunta voi ilmastosuunnitelman laatimista ja päivittämistä varten hakea ympäristöministeriöltä valtionavustusta. Myös maakuntien liitoille tulee olla mahdollisuus valtionavustuksen hakemiseen.

Maakunnan liitto alueellisena kuntayhtymänä voi edesauttaa esim. kuntien ilmastosuunnitelmien laatimiseen ja jalkauttamiseen liittyvää yhteistyötä ja maakuntien liittojen rooli ja tehtävä yhteistyön mahdollistajana ja koordinoijana on hyvä tunnistaa ja kirjata lakiin. Tämä olisi linjassa myös keväällä 2022 kerätyn lausuntopalautteen kanssa, jossa erityisesti pienet kunnat korostivat maakuntaliittojen merkitystä mahdollisesti tulevan ilmastosuunnitelma velvoitteen toteutuksessa. Esimerkiksi kuntien yhteiset viestintäsuunnitelmat ja -aineistot sekä tiedottaminen voisivat olla maakunnan liittojen kunnille tarjoamaa tukea. Myös maakuntien liitoilla tulee olla mahdollisuus hakea rahoitusta alueellisen ilmastotyön edistämiseen edellä mainittujen tehtävien toteuttamiseksi.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

Satakuntaliitolla ei ole huomautettavaa.

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

Muutoksenhaku kuntalain mukaisesti sopii hyvin kuntien ilmastosuunnitelmiin.

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

Satakuntaliitto toteaa, että ilmastotavoitteiden saavuttamisen kannalta kuntien lakisääteisen ilmastosuunnitelmavelvoitteen asettaminen on kannatettava ja tärkeä asia. Kun kunnille asetetaan uusi lakisääteinen velvollisuus, niin kunnille pitää antaa myös resurssit velvoitteen täyttämiseen.

Niissä kunnissa, joissa kuntatalous on heikko tai lisäresurssien saamisessa on ongelmia, ilmastosuunnitelmavelvoite voidaan kokea ei-toivottuna lisätyönä ja mahdottomana toteuttaa.

Huomioitavaa on myös, että monet kunnat ovat jo tehneet todella paljon ilmastotyötä ja toisaalta osa kunnista ei ole kunnolla edes aloittanut.

Satakuntaliitto esittää, että ilmastolain vaikuttavuuden seurantaan tulisi myös varautua. Vaikuttavuutta tulisi tarkastella keräämällä kunnilta ilmastosuunnitelmien seurantatiedot valtuustokausittain ja tieto tulisi tuottaa niin valtakunta- kuin maakuntatasollakin. Tehtävä voisi sopia esim. Suomen ympäristökeskukselle.

Muut huomiot

Lakiluonnoksessa ehdotetaan kunnianhimoisia tavoitteita kuntien toimintaan. Lain toteutuksessa etenkin alkuvaiheessa on syytä muistaa, että kunnat ovat hyvin eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähdenkin.

Kuntien viranhaltijoiden ja työntekijöiden sekä luottamushenkilöiden osaamisen vahvistamiseen tulee myös kiinnittää huomiota ja järjestää tarvittavia koulutuksia, jotka mahdollistavat laadukkaan ja kustannustehokkaan ilmastotyön kunnissa.

Satakuntaliiton lausunnon valmistelussa on pyydetty kannanottoja Satakunnan kunnilta Satakunnan ilmastoyhteistyöryhmän kuntaedustajien välityksellä. Lausunnonantomahdollisuutta lausuntopalvelu.fi järjestelmään on tuotu esille kuntien edustajia tavatessa ja kunnille ilmastoteemasta viestittäessä.

Lausuntoajan osuminen kesälle on koettu Satakuntaliitossa ja Satakunnan kunnissa haastavana lomakaudesta johtuen. Lausuntoa ei ole voitu käsitellä maakuntahallituksessa ennen lausunnon jättämistä. Vastaavasti myöskään kunnissa lausuntopyyntöön ja lakiluonnokseen ei ole kaikilta osin ollut mahdollista perehtyä ja käsitellä sitä toivotulla hallintoprosessilla. Satakuntaliitto pitää jatkossa tärkeänä riittävän käsittelyajan huomioimista asianomaisten kuulemisessa ja näkee siinä yhteyden lain sujuvaan toimeenpanoon. Tässä kyseisessä tapauksessa Satakuntaliitto pitää kuitenkin tärkeänä, että lakimuutos ehditään käsitellä meneillään olevan hallituskauden aikana.

Ilmastotavoitteiden edistämisen näkökulmasta on jatkossa hyvä selvittää tarve asettaa velvoite ilmastosuunnitelman laatimisesta myös uusille hyvinvointialueille.

Savola Anne
Satakuntaliitto